

17.12.2008

Dnro 3718/4/07

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Pasi Pölönen

PÄÄTÖS KÄRÄJÄTUOMARIN HENKILÖKOHTAISEEN TYÖSÄHKÖPOSTIOSOITTEeseen SAAPUNEIDEN VIESTIEN KÄSITTELYÄ KOSKEVAAN KANTELUUN

1 KANTELU

Kantelija arvosteli 29.11.2007 päivätyssä kirjeessään Raaseporin käräjäoikeuden käräjätuomari A:n sekä laamannin menettelyä vuokraoikeuden siirron kirjaamisasiassa ja kirjallisiin tiedusteluihin vastaamisessa.

Kantelija oli vuokraoikeuden siirron luovutuksensaajana hakenut vuokraoikeuden siirron kirjaamista käräjäoikeudessa 26.4.2006 vireille tullessa asiassa. Käräjätuomari A laati asiassa 6.10.2006 päivätyn täydennyskehotuksen. Siinä kantelijaa kehoitettiin korjaamaan vuokraoikeuden saantoa koskevat puutteet ja toimittamaan pyydetty täydennys "käräjäoikeuden kansliaan viimeistään 15.12.2006." Täydennyskehotuksen yllälaitaan oli merkitty Raaseporin käräjäoikeuden käynti- ja postiosoite sekä käräjäoikeuden puhelin- ja telefaxnumerot.

Kantelija kertoi toimittaneensa täydennyksen 13.10.2006. Kantelija kertoi olleensa yhteydessä Raaseporin käräjäoikeuteen/käräjätuomariin myös 8.6., 29.9., 13.10. ja 30.11.2006 tiedustellen muun muassa asian etenemisestä.

Käräjätuomari A jätti vuokraoikeuden siirtoa koskevan hakemuksen tutkimatta 22.12.2006 sillä perusteella, että "...täydennystä ei ole esitetty määräajassa 15.12.2006." Kantelija kertoi pyytäneensä käräjätuomari A:lta 4.1.2007 kirjallista selvitystä tapahtuneesta. Tämän johdosta A toimitti 15.1.2007 päivätyn saatekirjeen, jossa hän viittaisi 22.12.2006 tekemänsä päätöksen perusteluihin ja asian valitusosoitukseen. Kantelija arvosteli sitä, että hän ei saanut nimenomaisesti pyytämäänsä selvitystä päätöksen virheellisiin perusteluihin.

Kantelija arvosteli erityisesti sitä, että käräjätuomari A ei vastannut kantelijan 29.9., 13.10. ja 30.11.2006 tiedusteluihin asian etenemisestä ja aikataulusta. Toisaalta kantelija arvosteli 22.12.2006 ratkaisua virheelliseksi ja piti sen perusteluita paikkansa pitämättöminä. Vielä kantelija arvosteli sitä, että käräjäoikeuden laamanni, jolle kantelija lähetti edellä mainitun 4.1.2007 selvityspyynnön tiedoksi, ei ryhtynyt asiassa toimenpiteisiin.

3 RATKAISU

3.1

Tapahtumat

Raaseporin käräjäoikeus jätti 22.12.2006 antamallaan päätöksellä kantelijan ja toisen henkilön vuokraoikeuden siirtoa koskevan hakemuksen tutkimatta.

Hakijat valittivat 18.1.2007 päätöksestä Turun hovioikeuteen tuoden ilmi, että välittömästi käräjäoikeuden täydennyskehotuksen saapumisen jälkeen "vastaus ja täydennys on toimitettu 13.10.2006 Raaseporin käräjäoikeudelle (liite 3)."

Hovioikeudelle tehtyyn valitukseen oli oheistettu, muun ohella, tulosteita kantelijan osastosihteerin B:lle ja käräjätuomari A:lle lähettämistä sähköposteista. Kantelija oli tiedustellut B:ltä 8.6.2006 lähettämässään viestissä vuokraoikeuden siirron kirjaamisasian käsittelyaikaa. B vastasi kantelijalle samana päivänä ilmoittaen antaneensa asian käräjätuomari A:lle, ja että B ei pystynyt lausumaan käsittelyajasta. B lähetti kantelijalle sähköpostin myös 14.8.2006, jossa hän kertoi käräjätuomari A:n olevan lomalla 21.8.2006 asti, minkä jälkeen B ilmoitti olevansa häneen yhteydessä asian johdosta.

Asiakirjaselvityksen mukaan kantelija lähetti tämän jälkeen kaksi sähköpostia 13.10. ja 30.11.2006 suoraan käräjätuomari A:n sähköpostiosoitteeseen (etunimi.sukunimi@om.fi). Ensimmäinen kantelijan viesteistä (13.10.) sisälsi pdf-liitetiedostona 6.10.2006 täydennyskehotuksessa pyydetyn lisäselvityksen. Myöhemmässä viestissään kantelija tiedusteli A:lta asian käsittelyajasta. Valitukseen oheistetuista tulosteista ei ilmene, että käräjätuomari A olisi vastannut kumpaankaan viesteistä.

Asiakirjaselvityksen mukaan kantelija lähetti käräjätuomari A:lle 4.1.2007 sähköpostin, jossa kantelija piti tietoonsa saamaansa käräjäoikeuden 22.12.2006 päätöstä virheellisenä ja vetosi siihen, että hän oli toimittanut pyydetty lisätiedot 13.10.2006 sähköpostissa. Kantelija pyysi kirjallista selvitystä tapahtuneesta. Käräjätuomari A lähetti tämän johdosta kantelijalle 15.1.2007 käräjäoikeuden mainitun ratkaisun ja ilmoitti saatekirjeessä, että "yllä mainittu asia on ratkaistu ratkaisusta ilmenevillä perusteilla. Ratkaisuun on liitetty mahdollista muutoksenhakua silmällä pitäen valitusosoitus."

Kantelijan valituksen johdosta Turun hovioikeus poisti käräjäoikeuden päätöksen ja palautti asian käräjäoikeuteen uudelleen käsiteltäväksi 13.4.2007 antamallaan päätöksellä (S 07/262). Hovioikeus katsoi asiassa esitetyn selvityksen perusteella, että hakijat olivat määrääjässä toimittaneet täydennyskehotuksen käräjäoikeudelle. Hovioikeus katsoi, että käräjäoikeuden ei olisi tullut jättää hakemusta prosessuaalisella perusteella tutkimatta, vaan sen olisi tullut ottaa hakemukseen asiallisesti kantaa. Raaseporin käräjäoikeus ratkaisi sittemmin asian 27.6.2007 antamallaan päätöksellä, jolla hakijoiden vuokraoikeuden saanto kirjattiin kiinteistörekisteriin.

3.2

Selvitys

Käräjätuomari A kertoi selvityksessään, että Raaseporin käräjäoikeus on kantelussa esitetyn mukaisesti 22.12.2006 antamallaan päätöksellä dnro 3192 jättänyt kantelijan ja toisen henkilön vuokraoikeuden siirtoa koskevan hakemuksen tutkimatta, koska hakijat eivät olleet toimittaneet käräjäoikeudelle 6.10.2006 päivätyssä täydennyskehotuksessa mainittua täydennystä määrääjässä. Kantelijan haettua asiassa muutosta Turun hovioikeus poisti käräjäoikeuden mainitun päätöksen.

Käräjätuomari A kertoi, ettei hovioikeus pyytänyt ennen oman ratkaisunsa antamista käräjäoikeudelta lausuntoa ja piti mahdollisena, että hovioikeuden päätös perustuu virheelliseen tietoon asioiden tilasta. A kertoi, että Raaseporin käräjäoikeudelle ei ollut 22.12.2006 päätöstä annettaessa hänen tieteen toimitettu mainitussa täydennyskehotuksessa tarkoitettua täydennystä. Vasta päätöksen antamisen

ja kantelijan huomautuksen jälkeen kävi ilmi, että pyydetty täydennys oli toimitettu käräjäoikeudelle määräajassa lähettämällä se kärjätuomari A:n sähköpostiosoitteeseen. A kertoi, että mikäli hän olisi ollut tietoinen tästä sähköpostitse toimitetusta täydennyksestä, olisi se otettu huomioon asiaa ratkaistaessa. Kerrotulla tavalla toimitettuna täydennystä ei kuitenkaan kärjätuomari A:n näkemyksen mukaan voida pitää käräjäoikeudelle toimitettuna.

Kärjätuomari A korosti, että hän ei ole käynyt kantelijan kanssa kirjeenvaihtoa sähköpostin välityksin.

Kärjätuomari A kertoi, että kantelijaa ja toista hakijaa oli 6.10.2006 päivätyssä täydennyskehotuksessa kehoitettu toimittamaan pyydetty täydennys määräajassa käräjäoikeuden kansliaan. Täydennyskehotuksessa ei mainita kärjätuomari A:n sähköpostiosoitetta, vaan käräjäoikeuden osoitetiedot. A piti outona, että puheena oleva täydennys on toimitettu hänen sähköpostiosoitteeseensa. Kärjätuomari A piti epäselvänä tilannetta, jossa jokin määräaika umpeutuu esimerkiksi kärjätuomarin vuosi- tai sairausloman aikana ja kirjelmä toimitetaan tämän tuomarin sähköpostiosoitteeseen, jota sähköpostia kukaan ei kuvitunkaltaisissa tilanteissa lue mahdollisesti viikkokausiin.

Raaseporin käräjäoikeuden **laamanni** kertoi saaneensa 4.1.2007 kantelussa mainitun selvityspyynnön sähköpostitse tiedoksi. Laamanni keskusteli asiasta välittömästi kärjätuomari A:n kanssa ja sai häneltä selvityksen asian vaiheista sekä tehdystä päätöksestä. Kun A oli vastannut kantelijalle kirjallisesti 15.1.2007, ei laamannilla ollut aihetta erikseen vastata kantelijan sähköpostiviestiin.

Muilta osin laamanni lausui, että käräjäoikeuden 22.12.2006 antama päätös on ollut asianmukainen senhetkisten tietojen perusteella. Käräjäoikeudelle toimitettava selvitys, jos se halutaan lähettää sähköpostitse, on lähetettävä käräjäoikeuden virastopostiosoitteeseen, joka on selvästi ilmoitettu kaikissa asianosaisille lähetettävissä asiakirjoissa. Lausunnon mukaan tuomareiden tai muun henkilökunnan omaan sähköpostiosoitteeseen lähetetyt lausunnot voivat jäädä huomiotta, jolloin vastuu tästä on lähettäjällä.

3.3

Kannanotto

3.3.1

Hakemusasian tutkimatta jättäminen

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa viranomaisessa asianmukaisesti käsitellyksi.

Oikeudenkäymiskaaren 9 luvun 1 §:n mukaan tuomioistuimelle toimitettavassa kirjelmässä ilmoitettavista tiedoista, kirjelmän liitteistä ja kirjelmän allekirjoittamisesta on soveltuvin osin voimassa, mitä 5 luvun 2 §:ssä on haastehakemuksen osalta säädetty. Viimeksi mainitun pykälän 3 momentin mukaan [asiakirja] on asianosaisen tai, jollei hän itse ole sitä laatinut, sen laatijan allekirjoitettava. Laatijan on samalla ilmoitettava ammattinsa ja asuinpaikkansa.

Oikeudenkäymiskaaren 9 luvun 3 §:n mukaan muun muassa tuomioistuimen pyytämä kirjallinen lausuma ja muu asiakirja, jonka asianosainen tai joku muu haluaa esittää, tai asiakirja, jonka hän toimittaa tuomioistuimelle tiedoksianto varten, saadaan toimittaa käräjäoikeudelle myös postitse tai lähtin välityksellä.

Eräiden asiakirjain lähettämisestä tuomioistuimille annetun lain (248/1965) 6 §:n 2 momentin mukaan

asiakirjan toimittaminen postitse tai lähetin välityksellä tapahtuu asianomaisen omalla vastuulla.

Myös tuomioistuimiin sovellettavan sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain (13/2003; jäljempänä myös asiointilaki) 5 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen, jolla on tarvittavat tekniset, taloudelliset ja muut valmiudet, on niiden rajoissa tarjottava kaikille mahdollisuus lähettää ilmoittamaansa sähköiseen osoitteeseen tai määritettyyn laitteeseen viesti asian vireille saattamiseksi tai käsittelemiseksi.

Sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain 7 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen tulee sopivalla tavalla ilmoittaa sähköisessä asioinnissa käytettävät yhteystietonsa.

Sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain 8 §:n mukaan sähköinen viesti toimitetaan viranomaiselle lähettäjän omalla vastuulla. – Sähköpostitse tapahtuvaan viestien ja hakemusten lähettämiseen voi näin ollen sisältyä lähettäjän kannalta riskejä, jos hän käyttää esimerkiksi muuta kuin viranomaisen osoitetta (kuten yksittäisen virkamiehen sähköpostiosoitetta), tai esimerkiksi kesäajan lomien vuoksi.

Sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain 9 §:n 1 momentin mukaan vireillepanossa ja asian muussa käsittelyssä vaatimuksen kirjallisesta muodosta täyttää myös viranomaiselle toimitettu sähköinen asiakirja (jos asian vireillepanossa tai muussa käsittelyssä edellytetään allekirjoitettua asiakirjaa, allekirjoitusvaatimuksen täyttää myös sähköisistä allekirjoituksista annetun lain (14/2003) 18 §:ssä tarkoitettu sähköinen allekirjoitus). Sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain 9 §:n 2 momentin mukaan viranomaiselle saapunutta sähköistä asiakirjaa ei kuitenkaan tarvitse täydentää allekirjoituksella, jos asiakirjassa on tiedot lähettäjistä eikä asiakirjan alkuperäisyyttä tai eheyttä ole syytä epäillä.

Viranomaisen on sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain 12 §:n 1 momentin mukaan viipymättä ilmoitettava sähköisen asiakirjan vastaanottamisesta lähettäjälle. Ilmoitus voidaan toimittaa tietojärjestelmän välityksellä automaattisena kuittauksena tai muutoin. Vastaanottamisesta ilmoittaminen ei vaikuta asian käsittelyn edellytyksiin, joista säädetään erikseen.

Hallituksen esityksessä 17/2002 vp on viitattu lain 12 §:n osalta tuolloin voimassa olleeseen sähköisestä asioinnista hallinnossa annetun lain 24 §:ään ja viimeksi mainittua lakia koskeneeseen hallituksen esitykseen (HE 153/1999 vp.). Mainituissa 24 §:ssä säädettiin vastaavasti viranomaisille kuuluvasta veloitteesta huolehtia sähköisen asiakirjan vastaanottamisesta ilmoittamisesta kuin nyt voimassa olevassa 12 §:ssä.

Hallituksen esityksessä HE 153/1999 todettiin, että tällainen sääntely oli tarpeen sähköisen asioinnin riskien pienentämiseksi. Esityksessä tuotiin esiin, että asiakirjan vastaanottamisesta ilmoittaminen oli tärkeää siksi, että jos ilmoitusta ei tule kohtuullisen ajan kuluessa, asiakirjan lähettäjä voi päätellä, ettei asiakirja ole mennyt perille ja ryhtyä tarvittaviin toimiin, kuten viranomaisen yhteystiedon oikeellisuuden varmistamiseen. Tämä oli tärkeää erityisesti, koska viestin lähettäjä toimittaa sähköisen viestinsä viranomaiselle omalla vastuullaan. Hallituksen esityksen (HE 17/2002 s. 42) mukaan vastaanottoilmoitus tulisi pyrkiä järjestämään automaattisena toimintona. Viranomaisen harkinnassa on kuitenkin, käytetäänkö jotain muuta ilmoitustapaa vai yhdistetäänkö automaattiseen ilmoitukseen myös muuta informaatiota viranomaisen toiminnasta.

Totean, että kantelijalle lähetetyssä 6.10.2006 päivätyssä täydennyskehotuksessa on ilmoitettu vastausosoitteeksi Raaseporin käräjäoikeus ja sen yhteystiedot. Täydennyskehotuksessa ei ole mainittu käräjätuomari A:n henkilökohtaista virkasähköpostiosoitetta kuten ei virastosähköpostiosoitettakaan.

Raaseporin käräjäoikeuden suomenkielisillä internetsivuilla (osoitteessa <http://www.oikeus.fi/7785.htm>) käräjäoikeuden sähköisessä asioinnissa käytettävä yhteystieto on ilmoitettu seuraavasti:
"Sähköpostiosoite raasepori.ko(at)oikeus.fi

Sähköpostia lähetettäessä (at)-merkintä korvataan @-merkillä".

Raaseporin käräjäoikeuden internetsivuilla on lisätietoja asioinnista oikeuslaitoksen virastoissa (<http://www.oikeus.fi/7471.htm>). Oikeudenkäyntiasiakirjojen toimittamista sähköisesti tuomioistuimelle on ohjeistettu muun muassa seuraavasti (korostus lisätty):

"Haastehakemus, vastaus ja muu oikeudenkäyntiasiakirja saadaan toimittaa *tuomioistuimelle* tai asiakirjan vastaanottajaksi määrätylle henkilölle edellä mainittujen perinteisten tapojen lisäksi myös lähettämällä se telekopiona tai sähköpostina. Lähettämistä ns. sähköisenä viestinä on tarkemmat säännökset sähköisestä viranomaisasioinnista annetussa laissa (13/2003)."

Eräiden asiakirjain lähettamisestä tuomioistuimille annetun lain 6 §:n 2 momentin ja sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain 8 §:n mukaan asiakirjan toimittaminen postitse sekä sähköisen viestin toimittaminen viranomaiselle tapahtuu siis lähettäjän omalla vastuulla. Korkein oikeus on ennakkoratkaisussaan KKO:2005:3 täsmentänyt, että tämä lähettäjän oma vastuu tarkoittaa muun muassa sitä, että viesti lähetetään oikeaan aikaan oikeaan osoitteeseen asianmukaisilla välineillä (ratkaisun kohta 1).

Käsillä olevassa asiassa kantelija ei ole käyttänyt 13.10.2006 sähköpostiviestissään käräjäoikeuden ilmoittamaa osoitetta. Se, että viesti ei ole tullut käräjäoikeuden päätöksenteossa huomioon otettavaksi oikeudenkäyntiasiakirjaksi, jää tästä syystä lähtökohtaisesti kantelijan omalle vastuulle.

Käräjätuomari A on selvityksessään todennut, että 22.12.2006 päätöstä antaessaan hänen tiedosaan ei ollut se, että kantelija oli lähettänyt pyydetyn hakemuksen täydennyksen 13.10.2006 sähköpostilla. Asiassa ei ole kyse siitä, että kantelijan mainittu viesti olisi tosiasiallisesti ollut asian ratkaisevan tuomarin tiedossa mutta että se olisi jätetty muodollisella perusteella – eli siksi, että se oli lähetetty muuhun kuin käräjäoikeuden ilmoittamaan osoitteeseen – huomioon ottamatta. Tällainen menettely olisikin mielestäni virheellistä.

Sen sijaan tapahtumainkulusta tulee selvityksen valossa nähdäkseni tehdä se johtopäätös, että käräjätuomari A ei ole kantelussa tarkoitettuna ajanjaksona joko lainkaan lukenut henkilökohtaiseen virkasähköpostiosoitteeseensa tullutta postia, tai että hän ei ole ainakaan lukenut sähköpostiaan huolellisesti.

Asian tarkastelussa on pitkälti keskeistä se, onko sellaisella valtion virkamiehellä, jolla on käytössään työnantajansa puolesta henkilökohtainen virkasähköpostiosoite, kuten käräjätuomarilla, ylipäätään velvollisuutta tarkistaa tähän sähköpostiosoitteeseen saapuvat sähköpostiviestit tai muuten käyttää tätä sähköpostiohjelmaa.

Käräjäoikeudessa tämä kysymys on relevantti toisaalta lainkäyttöasian käsittelyn ja ratkaisemisen kannalta (tässä: vuokraoikeuden siirron kirjaamisasia) ja toisaalta perustuslain 21 §:ssä turvattuun hyvän hallinnon edellytyksenä turvattuun neuvonta- ja palveluvelvollisuuden kannalta. Viimeksi mainittu näkökulma tulee esille muissa kuin lainkäyttöasioiksi luettavien yhteydenottojen tapauksessa (tässä: kantelijan 30.11.2006 tiedustelu asian käsittelyn kestosta, jota käsittelen jäljempänä jaksossa 3.3.2).

Lainkäyttöasioissa asianosaisen on omalla vastuullaan noudatettava tuomioistuimen ohjeita ja määräyksiä. Käräjäoikeuden virasto-osoitteen tai käräjäoikeuden sähköpostiosoitteen käyttäminen on tärkeää muun muassa siksi, että asiakirjat tulee voida kirjata saapuneiksi käräjäoikeuden asianhallintajärjestelmään ja siksi, että viestien perille meno voidaan näin varmistaa myös esimerkiksi virkamiehen loma-aikoina.

Käräjätuomari A:n menettely, kun kantelijan 13.10.2006 sähköpostitse muuhun kuin käräjäoikeuden

ilmoittamaan osoitteeseen lähettämää hakemusasian täydennystä ei ole ollut hänen käytössään (käräjäoikeuden käytössä) hakemusasiana ensi vaiheessa ratkaistaessa 22.12.2006, ei edellä mainituin perustein ole ollut lainvastainen.

Asiassa on pantava merkille Turun hovioikeuden 13.4.2007 antama päätös, jossa se katsoi kantelijan toimittaneen määräajassa täydennyksen käräjäoikeudelle. Tuota ratkaisua antaessaan hovioikeuden tiedossa oli kantelijan valitukseensa oheistaman liitteen ilmaisema tieto siitä, että kantelija oli lähettänyt pyydetyn täydennyksen kärjätuomari A:n henkilökohtaiseen työsähköpostiosoitteeseen. Hovioikeus ei toisaalta ollut hankkinut asiassa käräjäoikeuden lausuntoa ennen oman päätöksensä antamista. Käsitykseni mukaan hovioikeus ei ole päätöksellään tarkoittanut antaa yleistä oikeusohjetta asianosaisten tuomioistuimelle toimittamien lausumien toimittamistavasta.

Vaikka kärjätuomari A:n menettely ei ole lainvastainen, olisi hänen käsitykseni mukaan silti tullut seurata henkilökohtaista työsähköpostiaan niin, että hän olisi voinut havaita muun muassa kantelijan 13.10.2006 lähettämän viestin ja ottaa sen huomioon kirjaamisasiaa ratkaistaessa. Tämä johtopäätökseni perustuu osin myös hetijäljempänä hallintolain mukaisesta neuvonta- ja palveluperiaatteesta ja sen edellyttämästä sähköpostien lukemisesta ja niihin reagoimisesta esittämäni.

3.3.2

Tiedusteluun vastaaminen

Tiedustelun luonne hallintoasiana

Kuten todettu, kysymys virkamiehen henkilökohtaisen työsähköpostiohjelman käyttämisestä on merkityksellinen myös hallintoasiaksi eli muuksi kuin lainkäyttöasiaksi luettavan sähköpostitiedusteluun vastaamisen kannalta. Kysymystä on siksi käsiteltävä tässä vielä lähemmin.

Perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Hyvän hallinnon perusteista säädetään hallintolain (434/2003) 2 luvussa. Lakia koskevan hallituksen esityksen mukaan (HE 72/2002) esityksen tarkoituksena on säätää sellaisista hyvästä hallintoa ilmentävistä laadullisista vaatimuksista, joiden on katsottu kuuluvan perustuslain 21 §:n 2 momentin lain-säädännöllisen toimeksiannon alaan.

Hallintolain 7 §:n mukaan asiointi ja asian käsittely viranomaisessa on pyrittävä järjestämään siten, että hallinnossa asioiva saa asianmukaisesti hallinnon palveluita ja viranomainen voi suorittaa tehtävänsä tuloksellisesti (palveluperiaate ja palvelun asianmukaisuus). Hallintolakia koskevan hallituksen esityksen yksityiskohtaisten perustelujen (HE 72/2002 s. 56) mukaan asiointia tarkoitetaan kaikkia julkisen tehtävän hoitamiseen liittyvien palvelujen käyttöä.

Hallintolain 8 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on toimivaltansa rajoissa annettava asiakkaalleen tarpeen mukaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa sekä vastattava asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin.

Hyvän hallinnon perusteisiin kuuluvat muun muassa hallintolain 8 §:ssä säädetty neuvontavelvollisuus ja viranomaisen yleinen velvollisuus vastata asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin. Säännöstä koskevissa hallituksen esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, että hallintoasian hoitamista koskevaan neuvontaan saattaa liittyä oikeudellisten seikkojen ohella tosiasiallista neuvontaa. Tässä voi olla kysymys esimerkiksi siitä, kuka hoitaa asiaa ja milloin tämä on paikalla, tai kuinka kauan asian käsittely kestää. Asiointia tarkoitetaan hallituksen esityksen mukaan paitsi hallintoasi-

an hoitamiseksi tarpeellisten toimenpiteiden suorittamista myös tosiasialliseen hallintotoimintaan liittyvää asiointia viranomaisessa (HE 72/2002 s. 58).

Hallintolakia sovelletaan lain 2 §:n 2 momentin mukaan muun muassa valtion viranomaisissa. Lain soveltamisalan rajauksia koskevan 4 §:n 1 momentin mukaan lakia ei kuitenkaan sovelleta esimerkiksi lainkäyttöön.

Olen oikeusministeriön hallinnonalan puhelinneuvonnan maksullisuutta koskevassa päätöksessäni (21.12.2007 dnrot 483/4/07 ja 510/4/07) todennut, että asiakkaiden puhelimitse tapahtuvassa yhteydenotossa esimerkiksi tuomioistuimeen ei yleensä ole kysymys lainkäytöstä, vaan normaalista asiointista viranomaiseen. Asiakas saattaa tiedustella vireillä olevan asian käsittelyvaihetta, hän voi tilata tuomioistuimen päätöksen tai pyytää muuta tosiasiallista tai menettelyllistä neuvontaa. Tällöin asiakkaat usein asioivat myös muiden kuin lainkäyttötoimintaan osallistuvien virkamiesten tai tuomareiden kanssa. Näissä tavanomaisissa asiakkaiden yhteydenotoissa tuomioistuimeen ei ole kysymys lainkäytöstä vaan hallintoasiaan (esimerkiksi asiakirjatilaus) tai tosiasialliseen hallintotoimintaan liittyvästä viranomaisen hyvän hallinnon perusteisiin kuuluvasta neuvontavelvollisuudesta, johon kuuluu viranomaisen yleinen velvoite vastata asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin. Tällainen velvollisuus on nähdäkseni myös kärjäoikeuden lainkäyttöhenkilöstöllä kuten kärjätuomarilla.

Sähköpostin käytöstä yhteydenpidossa viranomaisiin säädetään sähköisestä asiointista viranomaistoiminnassa annetussa laissa (13/2003), jota 2 §:n 1 momentin mukaan sovelletaan hallintoasian, tuomioistuinasian, syyteasian ja ulosottoasian sähköiseen vireillepanoon, käsittelyyn ja päätöksen tiedoksiantoon sekä soveltuvin osin myös muuhun viranomaistoimintaan. Lakia koskevan hallituksen esityksen (HE 17/2002 s. 29) mukaan tuomioistuinasian käsittelyllä tarkoitetaan tällaisen asian ratkaisemista ja ratkaisun tekemiseksi tarpeellisia muita toimia. Hallituksen esityksen mukaan (s. 30) "tuomioistuimissa ja muissa lainkäyttöviranomaisissa voidaan käsitellä myös hallintoasioiksi luokiteltavia asioita."

Sähköisestä asiointista viranomaistoiminnassa annetun lain 4 §:ssä on eroteltu yhtäältä sähköinen viesti ja toisaalta sähköinen asiakirja. Ensiksi mainitulla tarkoitetaan pykälän 2 kohdan mukaan sähköisellä tiedonsiirtomenetelmällä lähetettyä tarvittaessa kirjalliseen muotoon tallennettavissa olevaa informaatiota. Sähköisellä asiakirjalla tarkoitetaan saman pykälän 3 kohdan mukaan sähköistä viestiä, joka liittyy asian vireillepanoon, käsittelyyn tai päätöksen tiedoksiantoon.

Puheena olevan 4 §:n perusteluiden (HE 17/2002 s. 34) mukaan määritelmät vastaavat aiemman lain 3 §:n 2 ja 3 kohtia. Niiden perusteluissa (HE 153/1999 vp) todettiin, että sähköisellä viestillä tarkoitetaan mitä tahansa tietoa, kuten sähköpostiviestiä, liitetiedostoa tai muuten toimitettua sähköistä informaatiota. Määritelmässä viitattiin informaation välittämisen tekniseen toteutustapaan eikä itse viestin sisältöön. Sähköisellä asiakirjalla puolestaan tarkoitettiin sähköistä viestiä, jolla on jokin sisältö ja joka on hallintoasiana käsiteltävissä.

Sähköisten viestien ja sähköisten asiakirjojen erottelua pidettiin perusteltuna, koska kaikilla viranomaiseen tulevilla viesteillä ei ole samaa oikeudellista merkitystä eikä viranomaiselle siten ollut tarpeen säätää samanlaisia velvoitteita kaikkien sähköisten viestien osalta. Hallituksen esityksen perusteluissa todettiin esimerkkinä, että viranomaiselle tullut kansalaistiedustelu viranomaisen keskimääräisistä käsittelyajoista olisi laissa tarkoitettu sähköinen viesti, mutta siihen ei liittyisi viranomaisen velvollisuutta ilmoittaa tällaisen viestin vastaanottamisesta. Voimassa olevan lain 4 §:n perusteluissa on todettu, että sähköisellä viestillä erotuksena sähköisestä asiakirjasta voidaan tarkoittaa myös erilaisia kertaluonteisia yhteydenottoja ja tiedusteluja viranomaiselle tämän toiminnasta.

Olen 14.10.2008 antamassani (ruotsinkielisessä) päätöksessä dnro 1106/4/07 käsitellyt kysymystä hallinto-oikeuteen sähköpostitse saapuneeseen käsittelyaikaa koskevaan tiedusteluun vastaamisesta hyvän hallinnon vaatimusten kannalta. Päätöksessäni totesin tässä relevantisti muun muassa seuraavaa (suomeksi käännettynä):

... kantelu koskee hallinto-oikeudessa vireillä olleen asian käsittelyyn liittyvää tiedustelua. Totean, että *asian käsittelyvaihetta* koskevaan tiedusteluun voidaan yleensä vastata esimerkiksi tuomioistuimen kirjaamosta asian diaaritietojen perusteella. Tällaisiin tiedusteluihin vastaaminen kuuluu viranomaisen yleiseen velvoitteeseen vastata asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin. Sitä vastoin *asian käsittelyaikaa* koskevaan tiedusteluun vastaaminen edellyttää yleensä vireillä olevan asian tarkempaa tuntemista ja siten tällaiseen tiedusteluun voi yleensä vastata vain lainkäyttötoimintaan osallistuva ja kysymyksessä olevaa asiaa käsittelevä tuomari tai tuomioistuimen muu virkamies. Käsittelyaikaa koskevan arvion antaminen ei kuulu edellä esitetyn viranomaisen yleisen vastaamisvelvoitteen piiriin.

Käsittelyaikaakin koskevaan tiedusteluun pitäisi kuitenkin jollakin tavalla vastata. Sikäli kuin yksittäisen asian käsittelyaikaa ei voida arvioida, tiedusteluun annettavassa vastuksessa voidaan esimerkiksi kertoa kysymyksessä olevan asiaryhmän keskimääräisistä käsittelyajoista ja asian käsittelyaikaan vaikuttavista seikoista. ...

Edellä esitetyn perusteella ... hallinto-oikeudesta olisi tullut vastata [kantelijan] asiamiehen asian käsittelyä koskevaan tiedusteluun. Sen sijaan käsittelyaika-arvion antamiseen hallinto-oikeudella ei ole ollut lakiin perustuvaa velvollisuutta.

Myös apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt on ottanut kantaa virkamiehen henkilökohtaisen sähköpostin käyttöä koskevaan kysymykseen.

Apulaisoikeusasiamies Lindstedt on 11.8.2008 antamassaan päätöksessä (dnro 4078/4/06) käsitellyt virkamiehen velvollisuutta vastata henkilökohtaiseen työ sähköpostiosoitteisiin saapuviin sähköposteihin: Tapauksessa työsuojelupiiri ei ollut ohjeistanut virkamiehiään siitä, miten henkilökohtaiseen sähköpostiin vastataan. Kantelija kertoi saaneensa työsuojelutarkastajan henkilökohtaisen työ sähköpostiosoitteen työsuojelutarkastajalta itseltään. Päätöksessään apulaisoikeusasiamies katsoi, että sikäli kuin käytännössä sähköposteihin vastaamisessa oli saadusta selvityksestä ilmeneviä eroavaisuuksia, olisi työsuojelupiiriin tullut "ohjeistaa asiakkaitaan lähettämään viestinsä työntekijöidensä henkilökohtaisten sähköpostien sijasta piirin osoitteeseen. Katson edelleen, että käsitykseni mukaan piiriin työntekijöiden tulee myös reagoida asianmukaisesti henkilökohtaisiin työnantajansa heille antamiin sähköpostiosoitteisiin saapuneisiin tiedusteluihin." Apulaisoikeusasiamies katsoi työsuojelutarkastajan menetelleen virheellisesti, kun hän ei ollut vastannut kantelijan sähköpostitse lähettämiin tiedusteluihin.

Toisessa päätöksessään (5.3.2008 dnro 4318/4/06) apulaisoikeusasiamies Lindstedt on katsonut, että perusteita oikeusasiamiehen toimenpiteille ei ollut asiassa, jossa hakemus lehtorin toimeen oli jäänyt huomioon ottamatta ammattiopiston virkavalintaa tehtäessä, kun hakemus oli lähetetty opiston koulutusalaohjohtajan henkilökohtaiseen työ sähköpostiosoitteeseen tämän loman aikana. Hakuilmoituksessa hakemukset oli pyydetty lähettämään ammattiopistolle ja ilmoitettu lisätietojen antajaksi koulutusalaohjohtajan nimi ja puhelinnumero, sekä ilmoitettu ammattiopiston kotisivujen osoite. Apulaisoikeusasiamies kiinnitti asian oikeudellisessa arvioinnissa huomiota sähköisestä asiointista viranomaistoiminnassa annetun lain (13/2003) 8 §:ään, jonka mukaan sähköinen viesti toimitetaan viranomaiselle lähettäjän omalla vastuulla. Päätöksen mukaan: "[s]iten sähköpostitse tapahtuvaan viestien ja hakemusten lähettämiseen voi sisältyä lähettäjän kannalta riskejä, jos hän käyttää muuta kuin hakuilmoituksessa mainittua osoitetta tai esimerkiksi kesä-ajan lomien vuoksi."

Käsillä olevan asian arviointi

Käsillä olevassa asiassa kantelija sai osastosihteeri B:ltä 14.8.2006 vastauksen 8.6.2006 lähettämänsä tiedusteluun. Lisäksi B lähetti kantelijalle 14.8.2006 sähköpostin, jossa hän ilmoitti kärjätuomari A:n lomasta ja kertoi olevansa häneen yhteydessä loman jälkeen. Näiltä osin kantelijan tiedusteluihin on vastattu asianmukaisesti.

Sitä vastoin kantelija ei näytä saaneen (ennen vuokraoikeuden siirron kirjaamisasian ratkaisemista)

vastausta myöhempiin tiedusteluihinsa eli niihin sähköposteihin, jotka hän lähetti suoraan käräjätuomari A:n henkilökohtaiseen työ sähköpostiosoitteeseen. Kuten edellä olen todennut, neuvonta- ja palveluvelvollisuuteen sisältyvä velvoite vastata asiallisiin asian käsittelyä koskeviin tiedusteluihin ulottuu nähdäkseni myös käräjätuomareihin.

Seuraavaksi on kysyttävä, ulottuuko neuvonta- ja palveluvelvollisuus myös yksittäisen virkamiehen henkilökohtaiseen virkasähköpostiosoitteeseen tuleviin viesteihin. Tässä suhteessa tuomioistuimissa ei nähdäkseni voida soveltaa yhtä a nkaria viestin lähettäjän oman vastuun piiriin liittyviä vaatimuksia kuin mitkä tulevat kyseeseen lainkäyttöasian asianosaisen toimintavastuuta arvioitaessa (edellä 3.3.1). Ylipäätään tuomioistuinten ja myös yksittäisten tuomareiden ja muiden lainkäyttöasioita käsittelevien henkilöiden vastuu neuvonta- ja palveluperiaatteen toteuttamisesta on hallintoasiana käsiteltävissä tai tosiasiallisen hallintotoiminnan piiriin kuuluvissa asioissa lähtökohtaisesti laajempi kuin lainkäyttöasioissa, joissa menettely ohjautuu täsmällisten prosessisäännösten kautta.

Hyvän hallinnon toteuttamista koskevista vaatimuksista lähtien voidaan nyky-yhteiskunnassa käsitykseni mukaan yleisellä tasolla edellyttää, että virkamies seuraa riittävällä aktiivisuudella henkilökohtaiseen virkasähköpostiosoitteeseen tulevia viestejä ja reagoi ja vastaa niihin asianmukaisesti.

On yleistä, että viranomaisten internetsivuilla kerrotaan, miten yksittäisten virkamiesten sähköpostiosoitteet voidaan muodostaa, vaikka yksittäistä asiaa ei olisikaan mahdollista saattaa vireille lähestymällä viranomaisen sijaan suoraan virkamiestä. Käytännössä ei ole lainkaan poikkeuksellista, että virkamiehet vastaanottavat työ sähköpostiosoitteisiinsa yhteydenottoja suoraan kansalaisilta.

Oikeusministeriön hallinnonalalla virkamiesten henkilökohtaisessa käytössä olevat sähköpostiosoitteet määräytyvät lähtökohtaisesti virkamiehen etu- ja sukunimestä ja @oikeus.fi-päätteestä (aikaisempi @om.fi-pääte muuttui vuonna 2008). Oikeusministeriön virkamiesten henkilökohtaisten sähköpostiosoitteiden lähtökohtaisen muodon voidaan mielestäni katsoa olevan yleisesti tiedossa. Oikeushallinnon asiakkailta voi siksi olla perusteltu odotus siitä, että asiointi nimeltä tuntemansa virkamiehen kanssa voi tapahtua myös tämän sähköpostin kautta.

Asiointilakia koskevassa hallituksen esityksessä HE 17/2002 s. 37 todetaan viranomaisen sähköisessä asiointissa ilmoitettavasta osoitteesta muun muassa seuraavaa: "Viranomaisen yhteystietona ei ole suositeltavaa käyttää yksittäisen virkamiehen tai viranhaltijan sähköpostiosoitetta, jollei kysymys ole asianomaisen henkilön asian käsittelyn kuluessa pyytämästä lisäselvityksestä tai muusta vastaavasta aineistosta. Myös yksittäiselle virkamiehelle toimitetut asiakirjat on kirjattava tai rekisteröitävä, jos asiakirjan tai tiedon laatu sitä edellyttää."

Oikeusministeriön internetsivustolla (<http://www.oikeus.fi/9228.htm>) käräjäoikeuksien yhteystiedot on ilmoitettu seuraavan esimerkin tyyppisessä muodossa: raasepori.ko(at)oikeus.fi. Erään käräjäoikeuden kohdalla on käräjäoikeuden sähköpostiosoitteen lisäksi ilmoitettu yhteystietona myös yksittäisen virkamiehen sähköpostiosoitteen rakenne seuraavasti: etunimi.sukunimi(at)oikeus.fi.

Yksittäiseen hallinnon asiakkaaseen nähden viranomaisen ja sen yksittäisen virkamiehen toiminta saattaa tosiasiallisesti näyttäytyä yhtenä kokonaisuutena. Yksittäisen virkamiehen sähköpostiosoitteita ei mielestäni voida tarkastella sellaisena viranomaisesta täysin irrallisena ja yksityisenä yhteydenpitokanavana, jonka käytössä ei tulisi ainakin tiettyyn määrään saakka ottaa huomioon hyvän hallinnon (ja esimerkiksi myös kielellisten perusoikeuksien) asettamia vaatimuksia.

Laillisuusvalvonnassa on vakiintuneesti katsottu, ettei tietojärjestelmiin liittyvillä syillä voida perustella poikkeamista hyvän hallinnon viranomaismenettelylle asettamista vaatimuksista. Viranomaisten tulisikin tietojärjestelmiä kehittäessään ja käyttäessään kiinnittää huomiota myös siihen, että järjestelmät mahdollistavat hyvän hallinnon turvaavat toimintatavat. Virkamiehen sähköpostin aktiivinen seu-

ranta on nähdäkseni yksi toimintavaatimus hyvän hallinnon toteuttamisessa.

Hallintoasiana käsitettävien sähköpostitiedusteluiden käsittelyssä huomiota voidaan edelleen kiinnittää vastaanottoilmoituksen ja poissaoloilmoituksen lähettämisvelvollisuuteen ja -tarpeeseen.

Hallinnon asiakkaan kannalta keskeistä on saada joutuisasti vastaus esittämäänsä tiedusteluun. Nopea sähköpostiin vastaaminen voi poistaa tarpeen lähettää sähköisestä asioinnista viranomais toiminnassa annetun lain 12 §:n 1 momentissa edellytetty ilmoitus sähköisen asiakirjan vastaanottamisesta. Sikäli kuin tällaiseen sähköpostiviestiin ei vastata (asiasisältöisesti) viipymättä, on mainittu vastaanottoilmoitus lain mukaan lähetettävä viipymättä automaattisena kuittauksena tai muutoin.

Viestin lähettäjän vastuulla on, että hän käyttää viranomaisen ilmoittamia yhteystietoja, jotta viranomaisen ilmoitusvelvollisuus sähköisten asiakirjojen osalta konkretisoituisi. Vastaanottoilmoituksen lähettämiseen on suoraan laista johtuva velvoite silloin, kun *viranomaisen* vastaanottaa *sähköisen asiakirjan* eli sähköisen viestin, joka liittyy asian vireillepanoon, käsittelyyn tai päätöksen tiedoksianto. Tästä seuraa, että *muiden sähköisten viestien* osalta vastaanottoilmoituksen lähettäminen on viranomaisen harkinnassa.

Lainsäädännöstä ei ole löydettävissä säännöstä, joka yksiselitteisesti velvoittaisi yksittäisiä *virkamiehiä* huolehtimaan sähköisten asiakirjojen vastaanottoilmoitusten lähettamisestä silloin, kun viesti tulee heidän henkilökohtaiseen sähköpostiosoitteeseensa. Lain edellyttämän vastaanottoilmoituksen lähettämiseksi virkamiehen tulee kuitenkin tarvittaessa lähettää saamansa sähköposti edelleen viranomaisen viralliseen sähköisen asiointin osoitteeseen, josta vastaanottoilmoitus lähetetään (ks. 9.5.2008 antamani päätös dnrot 2575/4/06 ja 63/4/07). Viimeksi mainittuun menettelyyn viittaa myös asiointilakia koskevassa hallituksen esityksessä HE 17/2002 s. 37 esitetty näkemys, jonka mukaan myös yksittäiselle virkamiehelle toimitetut asiakirjat on kirjattava tai rekisteröitävä, jos asiakirjan tai tiedon laatu sitä edellyttää.

Käsillä olevaan asiaan sovellettuna edellä sanottu tarkoittaa sitä, että jos kärjätuomari A olisi huomannut kantelijan 13.10.2006 sähköpostiviestin, olisi A:n tullut lähettää se edelleen kärjäoikeuden viralliseen osoitteeseen, josta vastaanottoilmoitus olisi tullut lähettää.

Totean edelleen, että laki ei nimenomaisesti velvoita käyttämään sähköpostin mahdollistamia automaattisia poissaoloilmoituksia. Tältä osin kyseessä on vapaaehtoinen palvelun muoto. Viranomaisen voi luonnollisesti aina antaa parempaa palvelua kuin laissa nimenomaisesti edellytetään. Pidänkin suositeltavana sitä, että ainakin virkamiehen pidempien poissaolojen aikana käytetään sähköpostiohjelmien tyyppillisesti mahdollistamaa automaattista poissaolovastaustoimintoa. Poissaoloilmoitusten käyttäminen on suositeltavaa, koska se on omiaan edistämään perustuslain 21 §:ssä perusoikeutena turvattua hyvää hallintoa ja erityisesti siihen sisältyvän hallintolain 7 §:n mukaisen palveluperiaatteen toteutumista. Poissaoloilmoituksen myötä viestin lähettäjä saa tiedon siitä, miksi hänen viestiinsä ei vielä voida vastata. Tällä tavoin hän ei jää epätietoiseksi siitä, mitä hänen viestilleen on tapahtunut.

Sähköpostijärjestelmän automaattisesti lähettämissä virkamiehen poissaoloilmoituksissa ei ole kyse siitä, että virkamies olisi sisällön puolesta vastannut hänelle lähetettyyn viestiin. Kyse ei myöskään ole asiointilain 12 §:ssä tarkoitetusta viranomaisen vastaanottoilmoituksesta. Sen sijaan kyse on käytännössä siitä tiedottamisesta, miksi viestiin ei voida vielä vastata. Tässä mielessä kyse on siten tosiasiallisesta neuvonnasta, jossa voi olla kyse esimerkiksi siitä, milloin asiaa hoitava virkamies on tavoitettavissa (ks. HE 72/2002).

Edellä mainituilla perusteilla pidän kärjätuomari A:n menettelyä hyvän hallinnon toteutumisen kannal-

ta arvostelulle alttiina, kun hän ei näytä ylipäätään olleen tietoinen kantelijan 30.11.2006 tiedustelusta. Kantelija ei ole tämän seurauksena saanut asiallista vastausta tiedusteluunsa. Mainitun viestin samoin kuin 13.10.2006 viestin lukematta jättäminen on myös ilmeisesti vaikuttanut ratkaisevasti kantelijan tuolloin vireillä olevan hakemusasian ratkaisemiseen.

3.3.3

Laamannin menettelyn arviointi

Laamanni sai kantelijan 4.1.2007 sähköpostitiedustelun tietoonsa ja selvityksensä mukaan hän keskusteli asiasta tämän jälkeen välittömästi kärjätuomari A:n kanssa. A oli lähettänyt kantelijalle 15.1.2007 saatekirjeen, jossa hän viittasi kärjäoikeuden ratkaisun perusteluihin ja muutoksenhaku mahdollisuuteen hovioikeuteen.

Totean, että 4.1.2007 tiedustelu on liittynyt lainkäyttöasiana jo ratkaistun asian perusteisiin. Tuossa vaiheessa mainittuun asiaan on voitu vielä hakea muutosta valittamalla hovioikeuteen, kuten kantelija tekikin.

Tuomioistuimen ratkaisun perusteiden tulee ilmetä tuomioistuimen antaman ratkaisun perusteluista. Perinteisesti tuomarit eivät osallistu ratkaisujensa asianmukaisuudesta tai oikeellisuudesta käytävään keskusteluun. On katsottu, että tuomioistuinten kannalta ei olisi edes sopivaa, jos tuomari jälkikäteen julkisuudessa tai muutoin erikseen selittäisi tai puolustaisi yksittäistä ratkaisua (ks. Virolainen, Jyrki – Martikainen, Petri: Pro & contra. Tuomion perustelemisen keskeisiä kysymyksiä, 2003, s. 22).

Minulla ei ole huomauttamista laamannin menettelyyn kantelijan 4.1.2007 viestiin vastaamisen osalta.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3.2 esittämäni käsitykset virkamiehen sähköpostin käytöstä ja viranomaisen yleisestä velvollisuudesta vastata asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin kärjätuomari A:n tietoon.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni myös Raaseporin kärjäoikeudelle sekä Turun hovioikeudelle tiedoksi.